

УДК 324-051-054.57(4):324(477-87)

DOI <https://doi.org/10.32782/apfs.v053.2025.51>**Ю. О. Остапець**ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-4955-9676>*доктор політичних наук,
професор кафедри політології і державного управління
Ужгородського національного університету***П. В. Габрин**ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-7988-5491>*аспірант
Ужгородського національного університету*

ЕЛЕКТОРАЛЬНА УЧАСТЬ ТА ПОЛІТИЧНЕ ПРЕДСТАВНИЦТВО НАЦІОНАЛЬНИХ МЕНШИН: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД ТА УКРАЇНСЬКІ ПОЛІТИЧНІ РЕАЛІЇ (НА ПРИКЛАДІ ЗАКАРПАТТЯ)

Постановка проблеми. Становлення та консолідація демократичних систем, процеси поширення демократичних норм і стандартів передбачають системне врахування інтересів національних меншин щодо включення їх до системи управління, представництва в уряді, залучення до представницьких, законодавчих органів.

Національні меншини (спільноти) України становлять невід'ємну частину українського суспільства, беруть активну участь у політичних процесах, зокрема у формуванні виборних центральних, регіональних та місцевих органів влади. Поліетнічними областями, у яких закономірно спостерігався найбільший електоральний вплив представників національних/етнічних меншин є Закарпатська, Одеська, Чернівецька, а також Автономна Республіка Крим. На сьогодні, у зв'язку з російською окупацією усього Кримського півострова, такими поліетнічними регіонами залишаються Закарпаття, Одещина та Буковина.

Відтак питання реалізації прав національних меншин на участь у владних відносинах є актуальним для України. Протидія національних меншин політичній владі, неврахування їх інтересів, цінностей і потреб може призвести до напруги та конфліктів у суспільстві. Саме із цієї причини важливим є дослідження особливостей політичного представництва національних меншин в країнах Європейського Союзу та можливостей запровадження позитивного досвіду в українській електоральній практиці.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Мета нашої статті – дослідити особливості електоральної участі та політичної репрезентації представників національних меншин Закарпатської області впродовж 2015–2020 рр. Для досягнення мети необхідно вирішити такі дослідницькі завдання: 1) дослідити особливості участі угорців у виборчих кампаніях та їхній

вплив на формування та структуру виборних місцевих органів влади; 2) охарактеризувати участь ромської етнічної меншини у електоральних процесах Закарпаття та їхню представленість у місцевих радах; 3) описати електоральну участь представників інших міноритарних груп Закарпаття.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Особливості участі представників національних / етнічних меншин України у загальнонаціональних та регіональних виборчих процесах є предметом уваги низки вітчизняних дослідників: О. Берталона, П. Габрина, М. Горвата, Н. Дукача, М. Зана, О. Калакури, В. Котигоренка, О. Ляшенка, Ю. Остапця та інших. Електоральна участь кримських татар досліджена Н. Дукачем [2], виборчі процеси на Закарпатті у контексті участі національних меншин охарактеризовані у наукових розвідках Ю. Остапця [14; 15; 17], М. Зана [4; 7; 8; 10]. Місце та роль угорських етнополітичних партій в українській партійній системі висвітлено О. Ляшенком [12].

Особливості парламентського представництва етнічних меншин у країнах Центрально-Східної Європи за результатами виборів 2019–2022 років проаналізовано М. Заном [3], включення ромів у громадсько-політичне життя країн Центрально-Східної Європи – М. Горватом [1], специфіку політичної репрезентації етнічних меншин Румунії (на прикладі ромів) досліджено Ю. Остапцем та П. Габрином [16].

Виклад основного матеріалу. Ефективна участь національних меншин у суспільно-політичному житті є однією з важливих складових функціонування демократичних суспільств. Саме завдяки ефективній участі створюються реальні можливості національним меншинам для представлення та збереження своєї самобутності. У поліетнічних державах існують специфічні механізми реалізації права національних меншин

на представництво в органах влади. І, перш за все, це виборчі системи, які забезпечують представникам національних меншин місця в представницьких органах влади.

Загалом можна виокремити такі механізми залучення до ефективної участі національних меншин у виборчих процесах, які практикуються в країнах Європейського Союзу:

а) врахування в процесі утворення виборчих округів місць компактного проживання національних (мовних) меншин. Так, у Бельгії під час утворення виборчих округів враховуються місця компактного проживання основних лінгвістичних груп;

б) за окремими регіонами закріплюється певна кількість місць у парламенті для представників національних меншин: Данія (місця для представників Фарерських островів та Гренландії), Фінляндія (місця для представників Аландських островів);

в) використовується практика незастосування виборчих бар'єрів для національних меншин: Литва (загальний бар'єр на виборах становить 4 %, однак для представників нацменшин він може бути знижений), Німеччина (на парламентських виборах);

г) в окремих країнах можна створювати регіональні партії, які представляють інтереси національних меншин: Австрія, Бельгія, Великобританія, Греція, Данія (партії, які представляють німецьку меншину, і місцеві партії Гренландії та Фарерських островів), Естонія (три партії, які представляють російську національну меншину), Іспанія (партії в Каталонії та Країні Басків), Італія [15, с. 106].

Електоральна практика країн Центрально-Східної Європи також показує ефективність виборчого законодавства, яке забезпечує представництво національних меншин у органах влади [14, с. 393]. У багатьох країнах Центрально-Східної та Південної Європи наявні різні національні етнополітичні моделі включення груп етнічних меншин у роботу законодавчої гілки влади. Зокрема, М. Зан виділяє наступні практичні механізми: 1) резервування спеціальних місць у парламенті для представників визнаних державою корінних етнічних громад (Румунія, Угорщина, Хорватія, Словенія, Боснія і Герцеговина, Косово); 2) зниження відсоткового бар'єру для етнічних партій з метою гарантованого їх проходження до парламенту (Польща, Сербія); 3) самоорганізація багаточисельної етнічної громади у рамках політичної партії та проходження її до національного парламенту (Румунія і Словаччина – угорці; Болгарія – турки); 4) залучення еліти етнічних меншин до списків провідних політичних партій (Словацька Республіка); 5) створення національно-територіальної (Гагауз-Єри

в Молдові) та адміністративно-територіальної (Крим в Україні) автономій [3, с. 30].

Закарпатська область є поліетнічним регіоном, в якому близько 20 % усього населення складають представники національних / етнічних меншин, зокрема угорської, ромської, румунської, словацької, німецької та ін. Угорці є представниками найбільшої за чисельністю національної меншини Закарпатської області. Вони – автохтонні жителі низинної території Закарпаття вздовж кордону з Угорщиною й найбільш чисельно представлені у колишніх адміністративних межах Берегівського (76,15 %), Ужгородського (33,36 %), Виноградівського (26,17 %) та Мукачівського (12,69 %) районів [5, с. 106].

Відповідно, найбільш електорально активною виступає угорська національна меншина, яка є досить успішною у плані політико-партійної структуризації та лобювання власних групових інтересів на регіональному рівні. На Закарпатті інтереси угорців представляють дві політичні партії – це «КМКС» – Партія угорців України (далі – «КМКС» – ПУУ) та Демократична партія угорців України (далі – ДПУУ). Саме угорці відзначаються найбільш широким та структурованим політичним представництвом у виборних органах влади Закарпаття.

За останнє десятиліття на обласному рівні політичного представництва депутати-угорці незмінно входять до складу Закарпатської обласної ради. Так, угорську етнічну громаду у складі Закарпатської обласної ради VII скликання (грудень 2015 – грудень 2020 рр.) представляли вісім депутатів у складі спільної фракції «КМКС» – ПУУ та ДПУУ, а до складу Закарпатської обласної ради VIII скликання (грудень 2020 р. – по сьогодні) входять також вісім представників від «КМКС» – ПУУ [17, с. 71].

Місцеві вибори 2015 р. на Закарпатті відзначилися об'єднанням зусиль двох найбільших політичних сил угорців – 5 вересня 2015 р. у Берегові було підписано Угоду про співпрацю на виборах до місцевих рад 2015 р. між «КМКС» – ПУУ та ДПУУ. Мобілізація етнічного електорату призвела до вагомих результатів – політичне представництво угорців у місцях їхнього компактного проживання виглядало так: на районному рівні депутати від «КМКС» – ПУУ були представлені у Берегівській (12 мандатів), Виноградівській (7 мандатів), Мукачівській (4 мандати) та Ужгородській (8 мандатів) радах; на рівні міст – до Ужгородської міської ради увійшли 2 депутати, до Чопської міської ради – 7, до Хустської міської ради – 3. Інша політична сила – ДПУУ була представлена у Берегівській районній раді 7 депутатами, Виноградівській районній раді 4 депутатами, а до складу Чопської міської ради увійшло аж 12 представників від ДПУУ [13, с. 348–349].

З огляду на позитивний досвід політичної репрезентації компактних угорських громад у країнах Центрально-Східної Європи (Румунія, Словаччина, Словенія, Хорватія, Сербія) та нівелювання відповідної практики етнополітичного менеджменту в Україні, проблематика парламентського представництва угорців набула особливою актуальності напередодні виборів до Верховної Ради України влітку 2019 р. Власне на цьому етапі вона виступила предметом дискусій на рівні взаємовідносин України та Угорщини через безпрецедентне непроходження жодного з трьох кандидатів від політичних сил угорської етнічної громади України у мажоритарних виборчих округах Закарпатської області [17, с. 66].

Можемо констатувати, що за результатами останніх загальнонаціональних виборчих кампаній, а саме виборів Президента України та Верховної Ради України у 2019 р., розпочалася криза політичного представництва угорської етнічної громади. Угорська меншина залишилася поза парламентським форматом політичної репрезентації в українському політикумі.

Електоральна кампанія останніх місцевих виборів 2020 р. на Закарпатті характеризувалася відходом від формування спільного списку кандидатів від двох регіональних партій угорської етнічної громади, як це було успішно здійснено на минулих виборах 2015 р. ДПУУ переорієнтувалася на співпрацю з провладною політичною силою – політичною партією «Слуга народу», віддавши також «КМКС» – ПУУ можливість формування списку угорських кандидатів до Закарпатської обласної ради.

Укрупнення районів внаслідок децентралізаційної реформи стало хорошою нагодою для угорців домогтися високого рівня районного політичного представництва тільки на рівні Берегівської районної ради: від «КМКС» – ПУУ було обрано 15 депутатів, а від ДПУУ – 3. Отже, дві політичні партії угорців сьогодні репрезентують 42,85 % від усього депутатського складу даної районної ради (42 депутати) [17, с. 78].

Ужгородська районна рада представлена 6 депутатами від «КМКС» – ПУУ, а ДПУУ не змогла отримати жодного мандату. Зазначимо, що до Мукачівської та Хустської районної рад жоден представник від обох політичних сил угорців не став депутатом.

Неоднозначні результати отримали «КМКС» – ПУУ та ДПУУ і на рівні міських рад. Зокрема, обидві політичні сили провалили вибори до Ужгородської міської ради, не подолавши прохідний 5 % бар'єр. В інших містах з компактним проживанням угорців ситуація була кращою. Зокрема, до Чопської міської ради обралися 6 депутатів від «КМКС» – ПУУ та 3 депутатів від ДПУУ (вони репрезентують близько 35 % складу ради). Бере-

гівська міська рада поповнилася 13 депутатами від «КМКС» – ПУУ та 8 депутатами від ДПУУ (вони репрезентують 61,77 % складу ради, що є рекордом поміж усіх рад з політичного представництва угорців). Також до інших міських рад, куди пройшли угорські представники, відмітимо Мукачівську міську раду (3 депутати) і Тячівську міську раду (2 депутати) [17, с. 80–82].

Загалом місцеві вибори 2020 р. в Закарпатській області «привели» до рад різних рівнів 130 депутатських мандатів для «КМКС» – ПУУ та 23 для ДПУУ. Саме ДПУУ стала тією політичною силою, яка значно знизила свою участь та вплив на рівні органів місцевого самоврядування у краї порівняно з 2015 р. Також, внаслідок територіально-адміністративної реформи, що призвела до укрупнення районів Закарпаття де компактно проживає угорська етнічна громада, представники угорського політикуму у 2020 р. отримали у процентному відношенні значно урізане представництво, ніж за результатами виборів 2015 р. [11, с. 255].

Як зазначає О. Ляшенко, за масштабом своєї діяльності дві угорські етнополітичні партії належать до групи локальних партій, а точніше – «партій одного регіону», визначальною рисою яких є висування виборчих списків і кандидатів лише (або майже) в межах однієї області та представництво лише в частині районних і міських рад. Разом з тим, угорські політичні партії Закарпаття стали вагомим чинником, що впливає на політичну поведінку значної частини жителів області угорського походження [12, с. 114–115].

Ромська етнічна спільнота в Україні донедавна не відзначалася активною електоральною участю у політичних процесах, зокрема у виборчих кампаніях. Низький рівень політичного представництва заважав ромам мати реальний вплив на вирішення своїх проблем у соціально-економічній та соціально-культурній сферах. Ромський електорат часто залучався та використовувався у передвиборчих заходах різними політичними партіями та рухами з огляду на потужний демографічний потенціал. Але через низький рівень освіти та загальну відсутність політичної соціалізації, ромський виборець традиційно просто «експлуатувався» в інтересах певних політиків чи груп інтересів.

За неофіційною статистикою, ромська етнічна меншина Закарпатської області є другою за чисельністю після угорців. За даними ромських неурядових організацій в Закарпатській області нараховувалося понад 50 тис. осіб ромського походження станом на 2018 р. Ця інформація співпадала з даними подворових медичних обходів, проведених Закарпатським обласним клінічним територіальним медичним об'єднанням «Фтизіатрія». Зокрема, станом на 31 грудня 2018 р. закар-

патські медики зафіксували 52234 представників ромської етнічної групи [10, с. 58].

Активізація електоральної участі ромських громад та ромських лідерів Закарпаття припала на місцеві вибори 2015 р. та значно зросла у наступному електоральному циклі 2020 р. Напередодні місцевих виборів 2020 р. саме ромські неурядові організації склали найбільшу частку поміж усіх офіційно зареєстрованих національно-культурних товариств Закарпаття, що свідчило про зростаючу громадську активність ромських еліт.

Мобілізація ромського етнічного електорату навколо «своїх» кандидатів призвела до збільшення кількості ромських депутатів у місцевих радах різних рівнів за результатами виборів 2020 р., порівняно з 2015 р. Підкреслимо, що більшість обраних ромських депутатів, а саме шестеро, є активними громадськими лідерами та керівниками неурядових організацій. Зокрема, депутати Ужгородської міської ради: Мирослав Горват є головою ГО «Об'єднання ромів Ужгорода», а інший, вже колишній депутат Юрій Мандич, – головою ГО «Закарпатський обласний соціально-правовий центр «Щаслива дорога» (Бахтало дром)». Депутат Мукачівської міської ради Іван Йонаш очолює благодійний фонд «Нове життя», депутат Берегівської міської ради Рудольф Папп є керівником ГО «Майбутнє ромів м. Берегово», депутат Перечинської міської ради Едуард Тирпак є головою ГО «Перечинська районна організація Закарпатського циганського культурно-просвітнього товариства «Романі яг» (Циганська ватра)», депутат Середнянської селищної ради Леонід Брежинський очолює ГО «Романо радість».

Однак, як зазначають М. Зан та П. Габрин, ромські громадські лідери Закарпаття не зуміли скоординувати зусилля та мобілізувати свій етнічний електорат у рамках однієї або двох політичних сил. Відтак політико-партійна ідентифікація усіх кандидатів виявилася фрагментованою: «Рідне Закарпаття» (Мирослав Горват, м. Ужгород; Леонід Брежинський, сел. Середне), «ВО Батьківщина» (Едуард Тирпак, м. Перечин; Світлана Адам, м. Ужгород), «Партія твого міста» (Юрій Мандич та Елеонора Кулчар, м. Ужгород), «Слуга народу» (Арсеній Богар, с. Підвиноградово), «Команда Андрія Балоги» (Іван Йонаш, м. Мукачєво), Демократична партія угорців України (Рудольф Папп, м. Берегово) [10, с. 60]. Це стало однією з причин, що до сьогодні жоден ромський лідер не представляє свою громаду у складі Закарпатської обласної ради.

Окрім угорської та ромської етнічних меншин, активну електоральну участь у місцевій виборчій кампанії 2020 р. брали й представники інших міноритарних груп Закарпаття, зокрема румуни, словаки, русини, німці. Однак чи не єдиними успішними прикладами входження до складу

місцевих рад представників з-поміж вказаних меншин стали Ернест Горват – голова громадської організації «Товариство словацької інтелігенції Закарпаття», член політичної партії «Рідне Закарпаття», обраний до Ужгородської міської ради та Юлія Тайпс – голова громадської організації «Німецька молодь Закарпаття», балотувалася за списком ВО «Батьківщина», обрана до Мукачівської міської ради.

М. Зан аналізує особливості електоральної участі та політичних вподобань представників румунської етнічної меншини на місцевих виборах 2020 р., зокрема у межах Солотвинської селищної ОТГ Тячівського району Закарпаття. Дослідник вказує на показовий успішний результат політичної партії «Опозиційна платформа – За життя», яка зайняла друге місце на виборах до селищної ради та делегувала до неї 6 депутатів (23,08 %). Голосування представників румунської етнічної громади за команду колишньої Партії регіонів, на думку М. Зана, є досить характерним виявом симпатій місцевого електорату впродовж усіх попередніх виборчих кампаній [8, с. 12].

Цікавий аналіз електоральної участі кандидатів до місцевих рад Закарпаття, які відносять себе до русинської етнічної меншини, наводить той же М. Зан. Зокрема, на місцевих виборах 2020 р. кандидували за списками політичних партій кілька керівників русинських громадських організацій: Юрій Продан – голова Закарпатського обласного науково-культурологічного товариства ім. О. Духновича, до Берегівської районної ради за списком політичної партії «За майбутнє»; Микола Бобинець – голова «Закарпатського обласного об'єднання «Крайове товариство подкарпатських русинів» та громадської організації «Русинський край», до Мукачівської районної ради за списком політичної партії «За майбутнє»; Юрій Шипович – голова громадської організації «Русинський культурологічний клуб», до Полянської сільської ради Мукачівського району за списком політичної партії «Опозиційна платформа – За життя» [7, с. 90].

Серед інших кандидатів, які публічно ідентифікують себе з русинською етнічною групою та брали участь у місцевих виборах можемо виокремити історика В. Фенича, який балотувався за списком політичної партії «За майбутнє» до Закарпатської обласної ради; колишнього депутата ВРУ, бізнесмена І. Бушка, який змагався за посаду міського голови Виноградова [4, с. 199]. Примітно, що жоден представник русинської спільноти не був обраний до тої чи іншої місцевої ради на виборах 2020 р.

Висновки та перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. Охарактеризувавши сучасну електоральну участь та політичне представництво національних меншин України на при-

кладі Закарпаття можна зробити такі висновки. По-перше, аналіз результатів останніх місцевих виборів 2020 р. на Закарпатті дає змогу стверджувати, що електоральна участь угорської національної меншини відбувалася шляхом етнічного голосування за «угорські» етнополітичні партії, а саме «КМКС» – ПУУ та ДППУ. Також на виборах до низової ланки рад – селищних та сільських рад у складі новосформованих територіальних громад де компактно проживають угорці, кандидати від угорської спільноти, як правило, балотувалися окремо у статусі самовисуванців.

По-друге, політико-партійна репрезентація ромських депутатів за результатами місцевих виборів 2020 р. розширилася: лідери ромських громад були обраними від багатьох політичних партій та блоків різного ідеологічного спектру. Як правило, висування та підтримка ромських кандидатів з боку тої чи іншої політичної сили відбувалося ситуативно, виходячи з умов виборчого законодавства та формату електоральної кампанії. На сьогодні, загалом, зріс рівень політичної культури ромського населення Закарпаття, яке почало більше орієнтуватися у виборчих кампаніях на представників-кандидатів поміж свого етнічного середовища (за прикладом угорської та румунської спільноти).

По-третє, політичне представництво інших етнічних меншин Закарпаття в місцевих радах за результатами останнього виборчого циклу 2020 р. майже не зафіксоване: тільки двоє громадських лідерів – словаків (Ернест Горват) та німців (Юлія Тайпс) – стали депутатами. А представники русинської та румунської спільнот так і не змогли провести до складу місцевих виборчих органів жодного кандидата.

По-четверте, вітчизняне виборче законодавство потребує імплементації європейських норм, які забезпечують належне представництво національних меншин в органах влади.

Зазначимо, що у зв'язку з триваючою російсько-українською війною та невизначеністю щодо формату та дати наступних місцевих виборів в Україні, одним з напрямів подальших розвідок нашої проблематики є дослідження механізму та форм співпраці лідерів різних національно-культурних товариств, які представляють та відстоюють інтереси своїх етнічних громад в умовах системної кризи, з місцевими радами та органами місцевого самоврядування Закарпаття.

Література

1. Горват М. Особливості включення ромів у громадсько-політичне життя країн Центрально-Східної Європи (на прикладі Румунії, Угорщини та Словацької Республіки). Вісник Львівського університету. Серія філос.-політолог. студії. 2019. Вип. 24. С. 141–150.

2. Дукач Н. Участь кримськотатарського корінного народу у виборах до Верховної Ради України (1994–2019 роки). Вісник Прикарпатського університету. Серія: Політологія. 2024. Вип. 16. С. 11–19.

3. Зан М. Особливості парламентського представництва етнічних меншин у країнах Центрально-Східної Європи за результатами виборів 2019–2022 років (на прикладі Польщі, Словаччини, Румунії та Угорщини). Політичні партії і вибори: українські та світові практики: зб. ст. і тез за результатами міжнародної наукової конференції «Партійно-виборчі процеси та тренди в контексті євроінтеграції, трансформації, суспільно-політичних криз і війни: Україна та світ» – сьомої у рамках серії міжнародних конференцій кафедри політології «Політичні партії і вибори: українські та світові практики» (пам'яті Юрія Романовича Шведа) від 2–3 грудня 2022 року / [за ред. А. Романюка і В. Литвина]. Львів: ЛНУ ім. Івана Франка, 2023. Вип. 7. С. 30–46.

4. Зан М. Особливості політико-партійного представництва лідерів русинської громадськості Закарпаття у контексті проведення місцевих виборів 2020 року. Україна і Центрально-Східна Європа: історія, політика, культура. Матеріали VI міжнародної науково-практичної конференції «Формат розвитку відносин України та країн Центральної Європи у контексті впливу гібридної війни, виборчих процесів, прав національних меншин та пандемії Covid-19» / Відповідальні за випуск: В. І. Гиря., М. М. Вегеш. Ужгород: ТОВ «РІК-У», 2021. С. 199–207.

5. Зан М. Особливості політико-партійної структуризації представницьких органів місцевого самоврядування у поліетнічних регіонах України (за результатами місцевих виборів 2020 року). Політичні інститути та процеси в Україні в кінці ХХ – на початку ХХІ століть: колективна монографія / за заг. ред.: Ю. Остапця і М. Токаря. Ужгород: ТОВ «РІК-У», 2025. С. 83–132.

6. Зан М. П. Інституційні механізми етнополітики та політична репрезентація етнічних меншин Словацької Республіки. Політикус. 2019. Вип. 1. С. 88–96.

7. Зан М. П. Особливості політико-партійного представництва лідерів громадських організацій меншитарних етнічних груп Закарпатської області у контексті місцевих виборів 2020 р. Актуальні проблеми філософії та соціології. 2021. Вип. 30. С. 88–94.

8. Зан М. П. Політико-партійна репрезентація органів місцевого самоврядування в територіальних громадах Закарпатської області з компактним проживанням угорської та румунської етнічних меншин (за результатами місцевих виборів 2020 року). Регіональні студії. 2021. Вип. 27. С. 7–13.

9. Зан М. П. Порівняльний аналіз політичного представництва меншитарних етнічних груп Словацької Республіки та України (за результатами експертного опитування). Політикус. 2021. Вип. 2. С. 132–140.

10. Зан М. П., Габрин П. В. Особливості політико-партійної репрезентації лідерів ромських національно-культурних товариств Закарпатської області на місцевих виборах 2020 року. Сучасні проблеми світового співтовариства та роль суспільних наук у забезпеченні його розвитку: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, Україна, 12–13 березня 2021 року). Одеса: ГО «Причорномор-

ський центр досліджень проблем суспільства», 2021. С. 57–62.

11. Зан М., Кісілевський А. Політична участь угорської національної меншини у країнах Центральної та Східної Європи (на прикладі Румунії, Словаччини та України). Україна – Європейський Союз: Формат розвитку відносин України та Європейського Союзу в контексті російсько-української війни, виборчих процесів та прав національних меншин. Матеріали IX Міжнародної науково-практичної конференції (м. Ужгород, 04–05 жовтня 2024 року) / Ю. Остапець (голова редакції); відповідальні за випуск: М. Зан, В. Гиря. Ужгород: ТОВ «РІК-У», 2024. С. 252–257.

12. Ляшенко О. Діяльність угорських етнополітичних партій в Україні. Україна–Угорщина: сучасний стан та перспективи міждержавних відносин: зб. наук. праць. Матеріали круглого столу, Київ, 20 черв. 2024 р. / За наук. ред. О. О. Рафальського, В. О. Котигоренка. Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України. Київ–Ніжин: Видавець Лисенко М. М., 2024. С. 106–120.

13. Остапець Ю. О. Електоральна поведінка та представництво в органах влади угорської громади Закарпаття. Гілея: науковий вісник. Збірник наукових праць. 2016. Вип. 113 (№ 10). С. 392–397.

14. Остапець Ю. Електоральні процеси на Закарпатті у контексті загальнонаціональних виборів: монографія. Ужгород: Поліграфцентр «Ліра», 2016. 410 с.

15. Остапець Ю. О. Участь національних меншин у виборчих процесах: світовий досвід та українська політична практика (на прикладі Закарпатської області). Політикус. 2016. Вип. 2. С. 105–109.

16. Остапець Ю., Габрин П. Громадсько-політичне життя ромської етнічної меншини України та Румунії крізь призму бінарного порівняння інтеграційних практик. Актуальні проблеми філософії та соціології. 2024. № 47. С. 127–132.

17. Остапець Ю., Зан М. Електоральні, політико-представницькі та етномовні проблеми у взаємовідносинах України та Угорщини: витоки, сучасний дискурс та шляхи врегулювання. Україна–Угорщина: сучасний стан та перспективи міждержавних відносин: зб. наук. праць. Матеріали круглого столу, Київ, 20 черв. 2024 р. / За наук. ред. О. О. Рафальського, В. О. Котигоренка. Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України. Київ–Ніжин: Видавець Лисенко М. М., 2024. С. 58–105.

Анотація

Остапець Ю. О., Габрин П. В. Електоральна участь та політичне представництво національних меншин: європейський досвід та українські політичні реалії (на прикладі Закарпаття). – Стаття.

Констатовано, що національні меншини (спільноти) України становлять невід’ємну частину українського суспільства, беруть активну участь у політичних процесах, зокрема у формуванні виборних центральних, регіональних та місцевих органів влади.

Виділено кілька головних механізмів залучення до ефективної участі національних меншин у виборчих процесах, які практикуються в країнах Європейського

Союзу. Окрім цього, у багатьох країнах Центрально-Східної та Південної Європи наявні різні національні етнополітичні моделі включення груп етнічних меншин у роботу законодавчої гілки влади.

Акцентовано, що найбільш електорально активною в Закарпатській області виступає угорська національна меншина, яка є досить успішною у плані політико-партійної структуризації та лобювання власних групових інтересів на регіональному рівні.

Охарактеризовано особливості електоральної участі угорців у місцевих виборах 2015 р. та 2020 р., наведено головні результати у розрізі політичного представництва угорської спільноти у виборних органах місцевої влади. Констатовано, що за результатами останніх загальнонаціональних виборчих кампаній, а саме виборів Президента України та Верховної Ради України у 2019 р., розпочалася криза політичного представництва угорської етнічної громади.

Наголошено, що активізація електоральної участі ромських громад та ромських лідерів Закарпаття припала на місцеві вибори 2015 р. та значно зросла у наступному електоральному циклі 2020 р. Політико-партійна ідентифікація ромських кандидатів виявилася фрагментованою, а ромські громадські лідери Закарпаття не зуміли скоординувати зусилля та мобілізувати свій етнічний електорат у рамках однієї або двох політичних сил.

Вказано, що активну електоральну участь у місцевій виборчій кампанії 2020 р. брали й представники інших міноритарних груп Закарпаття, зокрема румуни, словаки, русини, німці. Однак вагомих результатів у напрямку політичного представництва своїх етнічних громад ними не було досягнуто. Наприклад, жоден представник русинської та румунської спільноти не був обраний до тої чи іншої місцевої ради на виборах 2020 р.

Зроблено висновок про можливість дослідження напрямів та механізмів взаємодії представників етнічних громад Закарпаття з місцевими органами влади щодо вирішення проблем та соціально-культурного розвитку в умовах російсько-української війни.

Ключові слова: Європейський Союз, Україна, Закарпаття, національна меншина, електоральна участь, політичне представництво, місцеві вибори, угорці, ромська етнічна меншина, румуни, русини.

Summary

Ostapets Yu. O., Habryn P. V. Electoral participation and political representation of national minorities: European experience and Ukrainian political realities (based on the case of Zakarpattia). – Article.

It was stated that national minorities (communities) in Ukraine are an integral part of Ukrainian society and actively participate in political processes, in particular in the formation of elected central, regional and local authorities.

Identified several key mechanisms for engaging national minorities in effective participation in electoral processes, which are practised in European Union countries. In addition, many countries in Central-Eastern Europe and Southern Europe have different

national ethno-political models for including ethnic minority groups in the work of the legislative branch of government.

Emphasised that the Hungarian national minority is the most electorally active in the Zakarpattia region, which is quite successful in terms of political party structuring and lobbying for its own group interests at the regional level.

Characterised the peculiarities of Hungarian electoral participation in the 2015 and 2020 local elections and presents the main results in terms of the political representation of the Hungarian community in elected local government bodies. It is noted that, according to the results of the latest nationwide election campaigns, namely the 2019 elections of the President of Ukraine and the Verkhovna Rada of Ukraine, a crisis of political representation of the Hungarian ethnic community has begun.

Emphasised that the increased electoral participation of Roma communities and Roma leaders in Zakarpattia coincided with the 2015 local elections and increased significantly in the following electoral cycle in 2020. The

political and party identification of Roma candidates proved to be fragmented, and Roma community leaders in Zakarpattia were unable to coordinate their efforts and mobilise their ethnic electorate within one or two political forces.

Noted that representatives of other minority groups in Zakarpattia, including Romanians, Slovaks, Rusyns, and Germans, also actively participated in the 2020 local election campaign. However, they did not achieve significant results in terms of political representation of their ethnic communities. For example, no representative of the Rusyn and Romanian communities was elected to any local council in the 2020 elections.

It was concluded that it is possible to study the directions and mechanisms of interaction between representatives of ethnic communities in Zakarpattia and local authorities in solving problems and socio-cultural development in the context of the Russian-Ukrainian war.

Key words: European Union, Ukraine, Zakarpattia, national minority, electoral participation, political representation, local elections, Hungarians, Roma ethnic minority, Romanians, Rusyns.